

ляющаго его ближайшимъ образомъ, а называется «большимъ человѣкомъ» (und einer der grossen Männer Namens Leontios), что напоминаетъ выражение Антонія Новгородскаго: «Леонтей... «великъ человѣкъ» и характеристику его роста въ Минейской памяти 9 октября (Ж. М. Н. П. Июль, 408): μεγέθει καὶ ῥώμῃ σεμνόμενος. Антоній Новгородскій указываетъ его мощи въ портикѣ («на уболѣ») церкви св. Георгія, а Минеи — въ церкви св. Фоки. Переводъ указаннаго мѣста объ изображеніи Леонтія сдѣланъ Рихтеромъ изъ Concil. Nic. II, Mansi XIII, 64. (Richter p. 154).

Д. Айналовъ.

Franz Hanna. *Das byzantinische Lehrgedicht Spaneas nach dem Codex Vindobonensis.* Jahres-Bericht über das K. K. Akademische Gymnasium in Wien für das Schuljahr 1895—96. Wien 1896. S. 3—13.

Σπυρ. Π. Λάμπρος. Ἀγιορειτικὰ ἀπόγραφα τοῦ Σπανέα, νῦν τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενα. Δελτίον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρίας τῆς Ἑλλάδος. Τόμος ε', τεῦχος 17 (1896), σελ. 103—122.

Ὁ Franz Hanna μᾶς εἶναι γνωστὸς ἐκ τῶν εὐαρίθμων ἀξιολόγων του Kritische Bemerkungen zu Spaneas (Serta Harteliana. Wien 1896, σ. 93—96). Εὗρεν ὁ αὐτὸς τρεῖς διαφοροὺς συντάξεις τοῦ Σπανέα ἐν τῇ καισαρικῇ τῆς Βιέννης βιβλιοθήκῃ, καὶ τούτων τὴν τρίτην κατεχώρισεν ἐν τῇ ἐτησίᾳ ἐκδέσει τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ τῆς πόλεως ταύτης Γυμνασίου, μετὰ τινων παρατηρήσεων περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ κειμένου καὶ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὰς ἤδη προεγνωσμένας συντάξεις. Τὸ νέον τοῦ Hanna κείμενον, καὶ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ τοῦ ἐκδότου καὶ συντομίας χάριν, ὀνομάζω ἐνταῦθα ἀπλῶς Η. Τὸ Η λοιπὸν εὗρέθη ἐν τῷ βιενναίῳ Cod. theol. 193, φύλλ. 221^v—223^r, καὶ εἶναι γεγραμμένον ἐν διστήλῃ· ἀλλ' ἀτυχῶς, ἐπεὶδὴ τὰ εἰρημένα φύλλα τοῦ κώδικος εἶναι καθέτως ἡμικεκομμένα, τὸ Η περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς ἐλλιπέστατον· πρὸ ἐνὸς ἐκάστου δηλαδὴ στίχου σφζομένου μᾶς ἐλλείπει εἰς ἕτερος παράλληλος στίχος· διὰ τοῦτο τὸ Η, ὡς ἔχει, σύγκειται κυρίως ἐκ στίχων τελείων 101 καὶ ἔκ τινων λέξεων ἢ καὶ συλλαβῶν ἀπλῶς ἐτέρων τινῶν στίχων. Κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ Hanna διὰ τῆς ἡμιτομίας τῶν φύλλων ἀπωλέσθησαν στίχοι 98, οὓς καὶ βοηθεῖα τῶν προεγνωσμένων τοῦ Σπανέα συντάξεων προσεπάθησεν αὐτὸς νὰ συμπληρώσῃ ἐν τῇ τυπώσει τοῦ διασωθέντος κειμένου, παραθέμενος οὕτω τὰς συμπληρώσεις ἐντὸς ἀγκυλῶν. Ὁ ἐκδότης ὁμολογεῖ εἰλικρινῶς, ὅτι ἡ συμπλήρωσις του ἐγένετο ἄνευ τινὸς ἀξιώσεως· ἠθέλησεν ἀπλῶς νὰ συνδέσῃ τὰς ἐννοίας τῶν διασωθέντων στίχων πρὸς τὰς ἐννοίας τῶν ἀποκοπέντων, καίτοι ἐν συνειδήσει ἐγίνωσκεν, ὅτι διὰ τῆς κατόπιν ἀνευρέσεως ἐτέρων τοῦ Σπανέα συντάξεων ἠδύναντο αἱ γενόμεναι συμπληρώσεις νὰ μεταβληθῶσι πολλαχοῦ· τοῦτο δὲ καὶ συνέβη διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Σπυρίδωνος Λάμπρου ἐκδόσεως τοῦ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Δοχειαρίου ἀπογράφου, ἐξ οὗ παρατηρεῖ πᾶς τις, ὅτι πολλαὶ τῶν συμπληρώσεων ἐκείνων εἶναι ἀτυχεῖς. ἐπεὶδὴ δὲ καὶ οἱ σφζόμενοι τοῦ Η στίχοι παρουσιάζουσι κείμενον πολλαχοῦ διαφέρον τῶν ἐγνωσμένων αὐτοῦ συντάξεων, ἐπιτρέπεται νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι ἡ τῆς ἀναπληρώσεως τοῦ Hanna ἀπόπειρα δὲν ἦτο ἀναγκαία, ἀν μόνον ἤρκεῖτο

εις τὸ νὰ ὑποδείξῃ ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ καθολικῶς, τοὺς ἀριθμοὺς τῶν στίχων τῶν ἐτέρων συντάξεων, τοὺς ἀριθμοὺς δηλαδή, πρὸς οὓς ἀντιστοιχοῦσιν οἱ στίχοι τοῦ Η. Τὸ κείμενον ὅμως τούτων ἐμελέτησεν ἐπαρκῶς ὁ ἐκδότης, καλῶς δὲ ἐν γένει καὶ ἐξέδωκε· τοῦθ' ὅπερ εἶναι παρήγορον, ὡς ἐγγυώμενον οὕτω νὰ προσδοκῶμεν ἀσφαλεῖς ἐν τῷ μέλλοντι ἐκδόσεις βυζαντινῶν τινῶν δημοτικῶν ποιημάτων ἐκ τῆς δεξιᾶς τοῦ Hanna χειρός. Ἀλλὰ πρὶν ἢ παύσωμεν τὴν καλὴν ταύτην σύστασιν, ὀφείλομεν νὰ ὑποβάλωμεν αὐτῷ τὰς ἐφεξῆς ὀλίγας παρατηρήσεις.

Τὸ ἦσαι τοῦ 15-ου, τὸ γαλινόν τοῦ 140-ου καὶ τὸ εὐόμυλος τοῦ 173-ου στίχου προέρχονται ἀναμφιβόλως ἐκ παραδρομῆς τοῦ ἐκδότου ἐν τῇ διορθώσει τῆς τυπώσεως.—Τὸ παθάνω (26) δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστηριχθῇ ἀντὶ τούτου πρέπει νὰ γραφῇ τὸ παθαίνω, διότι ὁ κῶδιξ ἐν τῷ παθάνω εἶναι ἀπλῶς ἑλλιπὴς ἐνὸς γράμματος· τοῦθ' ὅπερ καὶ ἀλλαχοῦ παρατηρεῖται ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι οἷον 130 ἐβρίσι=εὐρίσκει. 2 πηκροστενμόν=πικροστεναγμῶν. Ἀλλὰ καὶ ἕτεραι συντάξεις τοῦ Σπανέα γνωρίζουσι τὸ παθαίνω ὅρα Span. Πз. Δοχ. 42.—Τὸ ἐν τῷ 36-ῳ στίχῳ τοῦ Η ὁδὸν εἶναι ὁμολογουμένως ἀκατανόητον ἀντ' αὐτοῦ πρέπει, νομίζω, νὰ εἰκασθῇ τὸ ὄλωσ· «κ' ἐπεὶ διὰ ζώσης μου φωνῆς λαλεῖν σε ὄλωσ (κῶδ. ὁδὸν) οὐκ ἔχω, γράφω σε» κτλ.—Στίχ. 81. Ἐνταῦθα ὁ κῶδιξ ἔχει τὸ ἀπαρέμφατον κτήσεσтен=κτήσεσταιν=κτήσεσθαι=κτήσασθαι· ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐκδότης ἐπιμελῶς ἐτήρησεν ἀλλαχοῦ τὴν ἐκ τοῦ παλαιοῦ θ προελθοῦσαν φωνὴν τοῦ τ πρὸ σ (αἰστάνομαι 10, αἰστησιν 12), ἀναγκαίως ἔχει νὰποβληθῇ καὶ τὸ παλαιὸν κτήσασθαι (ὅπερ ἔχουσι τὸ Η 88 καὶ τὸ Δοχ. 100) καὶ νὰ τηρηθῇ διὰ τὸ γλωσσικόν του ἐνδιαφέρον τὸ κτήσεσταιν· τὸ ν εἶναι ἀπλῶς εὐφωνικὸν φαινόμενον, διότι κατόπιν ὑπάρχει τὸ εἰς. Ὁ αὐτὸς κῶδιξ τούναντιον παραλείπει τὸ ν πρὸ συμφώνου ἐν τῷ στίχῳ 136 ἐγεννήθημε γυμνοί.—Στίχ. 89. Ἐνταῦθα ὁ ἐκδότης ἐμόρφωσε τὸν ἀνήκουστον προστακτικὸν τύπον καὶ ἀποχωρίσθησάι τον. Ὁ κῶδιξ ἀντ' αὐτοῦ ἔχει οὕτω καὶ ἀποχωρήσθης τον· ἐκ τούτου δύναται νὰ γραφῇ ἀσφαλῶς τὸ καὶ (ν') ἀποχωρίσθης τον. Ὁ τόνος ἐν τῷ ρῆ εἶναι, κατ' αὐτὸν τὸν κώδικα, ὄλωσ ἀσημαντος· πρβλ. 132 ἐβρισκῆς=εὐρίσκῆς, 152 πολακῆς=πολλάκις.—Στίχ. 103 ὡς ἀφέντους-- ὡς γονεῖς] Τὸ ὡς παρέλαβεν ὁ ἐκδότης ἐκ τοῦ Η (B) 109· τοῦτ' αὐτὸ εὐρέθη καὶ ἐν τῷ Δοχ. 132. Ἀλλ' ἐν τῷ Η ὁ κῶδιξ ἔχει ὅσον-- ὅσον, καὶ τοῦτο ἔδει νὰ μεταβληθῇ ἀπλῶς εἰς ὡσάν-- ὡσάν· ἐπειδὴ δὲ πάλιν ἐντεῦθεν περιττεύουσιν ἐκ μετρικῆς ἐπόψεως ἐν τῷ στίχῳ δύο συλλαβαί, οὐδὲν ἡμᾶς κωλύει νὰ ἀναγνώσωμεν τὸ κεκρυμμένον ἐν τῷ ὡσάν δημῶδες 'σάν· «τίμα τους σάν ἀφέντους σου, πόθει τους σάν γονεῖς σου».

Ὁ καθηγητὴς Λάμπρος εὔρε κατὰ καιροῦς ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς βιβλιοθήκαις συντάξεις τινὰς τοῦ Σπανέα, ἐσχάτως δὴ καὶ ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἄθω ἐτέρας δύο, μίαν ὄλωσ ἀτελῆ καὶ μίαν ἐντελῆ πως. Αἱ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀντιγράφων ἐκδόσεις εἰσέτι δὲν ἐγένοντο, διὰ τὸ πολυάσχολον τοῦ εὐρέτου· τὰς δύο ὅμως ἀθωνικάς συντάξεις ἐξέδωκεν ἤδη προθύμως ὁ κ. Λάμπρος ἄνευ πολυπραγμοσύνης, τοῦ μὲν ἀτελοῦς κειμένου δούς ἀπλῶς τὸ ἀντίγραφον, ὡς ἐν τῷ κώδικι ἔχει, τοῦ δὲ ἐτέρου τύπων διωρθωμένην. Τὸ ἀτελὲς κείμενον, συνιστάμενον ἐξ 27 στίχων, εὔρεν ἐν τῷ 126-ῳ κώδικι τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων· οὗτος δὲ ὁ κῶδιξ ἐγράφη τῇ 15-ῃ ἑκατονταετηρίδι. Τὸ ἕτερον κείμενον, ἐκ 405 στίχων ἀποτελούμενον, εὔρεν ἐν

τῷ 114-ῳ κώδικι τῆς μονῆς τοῦ Δοχειαρίου· ἀλλ' οὗτος ὁ κώδιξ ἐγράφη τῇ 16-ῃ ἑκατ., καὶ ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὸ κείμενον τοῦ Σπανέα διηρημένον εἰς κεφάλαια ἐπιγεγραμμένα καὶ ἠριθμημένα (α' -ια' καὶ λγ' - μδ'), διακεκριμένον ἔχοντα καὶ τὸν πρόλογον καὶ τὸν ἐπίλογόν των· κατ' ἐξαιρέσειν δὲ εἶναι γεγραμμένος μετὰ ὀλίγων σφαλμάτων, ἅτινα ὁ ἐκδότης ἀνέγραψεν ἐν ἀκριβείᾳ μεγάλῃ· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ αὐτὸ κείμενον ἐκ τοῦ αὐτοῦ κώδικος ἀντεγράφη καὶ δι' ἐμὲ ὑπὸ τινος γυμνασιακοῦ φοιτητοῦ, ὀνόματι Ἰωαννίδου, ὅστις ἐγένετο ἔμπειρος τῆς ἀναγνώσεως παλαιῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων, νομίζω ὅτι δὲν εἶναι ἀσύμφορον καὶ τὰ ἐκ τῆς δευτέρας ταύτης ἀντιγραφῆς ποριζόμενα ὀλίγα διαφέροντα ἀναγνώσματα νὰ γίνωσι φανερά τοῖς σκοπὸν ἔχουσι νὰ μελετήσωσι κατ' ἰδίαν τὸ ἐν τῷ Δοχειαρίῳ τοῦ Σπανέα ἀξιόλογον ἀπόγραφον· εἶναι δὲ ταῦτα: Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀντὶ τοῦ Σπανέα ὁ Ἰωαννίδης βεβαιοῖ, ὅτι εἶναι γεγραμμένον τὸ Πανέα. — Στίχ. 12 κουφησμὸν || 27 οὐκ || 28 καρδίαν || 37 αὐτὰ || 42 ὑπορῶ || 43 σφραγισμένη || 46 πεντάρφανος || 94 ὑπορέσεις || 97 ὁπῶς || 101 πολίπραγμόνει || 107 τίποτε || 129 σε] σου || 136 κρατύνονται || 140 γενολόγιον καλοῦς || 152 λάλει] πάλει || 170 ἤφερεν κ. εἰς || 208 ἄτυχων || 213 φύλασσε || 215 εἰς || 233 λ. ἐὰν ἀκούσης || 250 μᾶς· οὕτω καὶ ἐξῆς || 261 φρονιμότεροι || 276 κέπαρεκάλει || 278 ὀλίγον || 283 ἐπαίδευσαίσας δ. δραμοῦ || 295 καί] νὰ || 300 τῶν πτωχῶν· ὅπερ ἀνάγκη νὰ τηρηθῇ ἐν τῷ κειμένῳ· πρβλ. στίχ. 309 || 307 αὐτοὶ || 322 παιδεύσει || 324 ἐφθάισασιν || 328 ἄφινε || 331 τίποτα || 338 τίποτα || 345 μητὸ || 346 ἐσὺ || 347 ἀπολισμόνα -- ἔβγαλτὰ || 348 εἶναι χρῆ, σίμον || 349 καρδῆας || 350 ἄνσε πανέλθη || 351 μὴν τὸ || 353 εἰς || 354 χαρίσης || 364 τίποτα || 392 τζακίζειν -- καρπὸν τῆς || 386 μὴ δὲ ἄνω || 404 κρατήσεις.

Ἄ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς.

2. БИΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

РОССІЯ.

Епископъ Арсеній, Два неизданныя произведения Николая, епископа меоонскаго, писателя XII вѣка. Греческій текстъ и русскій переводъ. Новгородъ. 1897. Стр. 116.—Большая часть произведений меоонскаго епископа Николая давно извѣстна въ печати и лишь немногія изъ нихъ хранятся въ рукописномъ видѣ въ различныхъ библіотекахъ Востока и Запада. И въ рукописныхъ кодексахъ Московской Синодальной библіотеки имѣются творенія знаменитаго византійскаго богослова, два изъ коихъ и вошли въ составъ разсматриваемаго новаго изданія ревностнѣйшаго русскаго ученаго, епископа кирилловскаго Арсенія. Первое изъ вновь опубликованныхъ имъ произведений меоонскаго епископа (стр. 5—49) имѣетъ такое заглавіе: Ἀπομνημονεύματα ἐκ τῶν ἐν διαφόροις λόγοις γεγραμμένων κατὰ Λατίνων περὶ τῆς εἰς Ἁγίον Πνεῦμα βλασφημίας. Оно извле-